

juk van de vier doodzonden en bovendien voldoet aan zijn programma van een 'minimale, flexibele, realistische ontologie'. Gezien de pomp waarmee hij naar deze herdefinities toewerkt zijn de daadwerkelijke vruchten van deze inspanningen teleurstellend: 'structure (...) may be defined as the circumstances in which a(n) agent(s) operates.' (159). Deze definitie wordt ook door de nageschoven toelichting niet veel overtuigender: '[structure] includes, for example, discourses, power configurations, social systems/social institutions and roles, and 'other actors'' (159). Na een hoofdstuk over ruimtelijke dimensies van het sociale, waarin hij terloops zijn ontologie van sociale netwerken ontwikkelt, culmineert het boek uiteindelijk met hoofdstuk 7 in een 'geïntegreerd metatheoretisch en methodologisch kader' voor de sociale wetenschappen. De gemartelde lezer heeft hier allang geïrriteerd de moed laten zakken, maar is tenminste om een inzicht rijker: als er één doodzonde is die aan een crisis van de sociologie ten grondslag zou kunnen liggen, dan komt het schrijven van boeken zoals *Rethinking Social Theory* er vrij dicht bij in de buurt.

Rafael Wittek

Herweijer, L. & Vogels, R.
Ouders over opvoeding en onderwijs

Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2004, 252 pp.
ISBN 90-377-0158-2

Een belangrijke verdienste van deze publicatie is dat het misvattingen of jammerklachten over het onderwijs die ons bij tijd en

wijle via de media bereiken weerspreekt. Ten eerste blijken ouders tevreden over de kwaliteit van het geboden onderwijs. Zowel de ouders van basisschoolleerlingen als die van leerlingen op het voortgezet onderwijs geven hiervoor gemiddeld een ruime voldoende. Ten tweede blijkt dat ouders van kinderen in het voortgezet onderwijs positief zijn over de rol van school in het tegengaan van probleemgedrag (spijbelen, vandalisme, diefstal, geweld), zaken waarbij het onderwijs negatief in het nieuws kwam. Ten derde hangt het oordeel van ouders over de kwaliteit van het onderwijs niet samen met de omvang, noch met het aantal leerniveaus van de school, hetgeen in tegenspraak is met de klachten over de te grote 'leerfabrieken'. Ten vierde zijn ouders er niet zo van gediend dat de school zich een grote rol in de opvoeding aanmeet. Deze bevinding staat op gespannen voet met de roep om het bijbrengen van normen en waarden en burgerschapsvorming op school.

Wat de schoolkeuze betreft blijkt er een discrepantie te zijn tussen de aspecten die ouders in principe belangrijk vinden bij het kiezen van een school en de criteria waarop de feitelijke schoolkeuze uiteindelijk was gebaseerd. Waar ouders aangeven dat kwalitatief-inhoudelijke zaken in principe voor hen het belangrijkste zijn, blijkt dat bij de uiteindelijke afweging 'pragmatische' overwegingen de doorslag geven. Voor de basisschool zijn dit vooral: de goede sfeer en de bereikbaarheid. Voor het voortgezet onderwijs waren dit met name: de makkelijke bereikbaarheid en de goede naam. De auteurs concluderen dat het voor ouders blijkbaar moeilijk is om de kwaliteit van het onderwijs in te schatten, hetgeen volgens hen ook tot uiting komt in de hoge plaats

die 'goede naam van de school' inneemt bij de feitelijk doorslaggevende overwegingen. Een alternatieve verklaring is echter dat ouders in gelijke mate tevreden (of ontevreden) zijn over deze kwaliteitsindicatoren en dat er bij de uiteindelijke keuze ruimte vrijkomt om andere aspecten een rol te laten spelen.

Gezien de achtergrond van deze studie, de door de overheid gestimuleerde marktwerking in het onderwijs, is het spijtig te moeten constateren dat de auteurs nauwelijks gebruik hebben gemaakt van de omvangrijke (internationale) literatuur over dit onderwerp (zie voor een overzicht Ball 2003; Dijkstra et al. 2004). Bovendien worden belangrijke bevindingen niet doorgedacht op hun betekenis voor het beleid. Nu uit dit onderzoek blijkt dat ouders over het algemeen tevreden zijn over het onderwijs, dat zij bij de feitelijke keuze voor een school 'pragmatische' overwegingen voor laten gaan boven kwaliteitsoverwegingen en dat er grote overeenstemming is tussen de wensen van de ouders en het beleid van de school, dringt de vraag zich niet alleen op of meer marktwerking eigenlijk wel gewenst is maar ook hoe en met welk doel deze marktwerking precies vormgegeven zou moeten worden. Hier kan nog aan toe worden gevoegd dat de differentiatie in het aanbod zich vooral beperkt tot geloofsstromingen – waarlangs overigens ook de voor ouders minder zichtbare verschillen in onderwijskundige kwaliteit lopen (Dronkers 2004).

Dat de onderzoeksvragen in dit onderzoek zijn afgeleid van het beleid, is, gezien de taak van het SCP, een legitieme werkwijze. Deze publicatie had echter aan diepte, zeggingskracht en relevantie kunnen winnen door meer aan te sluiten bij bestaande theoretische

inzichten. De gerichtheid op het beleid heeft daarnaast geleid tot enige spanning in de wijze waarop de auteurs hun resultaten verwoorden. Enerzijds wordt voorzichtig onderkend dat meer inbreng van ouders kan leiden tot scherpere segregatie langs sociaal-economische en/of etnische lijnen (overigens ontbreekt reflectie over de mogelijk emanciperende werking van een etnisch gedifferentieerd onderwijsaanbod). Anderzijds worden, tussen de regels door, de ouders die zich niet als kwaliteitsbewuste consument gedraagt op de onderwijsmarkt een beetje verwijten gemaakt. Dat de nabijheid van de school tot 'pragmatische' overweging wordt bestempeld verraadt de lichte ideologische bias van de auteurs. Ten slotte hebben de auteurs naar mijn smaak teveel vertrouwd op de uitkomsten van enquêtes. Voor het accuraat in kaart brengen van al dan niet rationeel afgewogen processen van schoolkeuze, was het beter geweest de surveygegevens op zijn minst aan te vullen met een stevig aantal diepte-interviews of focusgroepen.

Ball, S. (2003). *Class Strategies and the Education Market. The Middle Classes and Social Advantage*. London and New York: Routledge Falmer.

Dijkstra, A. B., Dronkers, J. & Karsten, S. (2004). Private Schools as Public Provision for Education: School Choice and Market Forces in the Netherlands. Pp. 67-90 in Wolf, P.J. & Macedo, S. (red.), *Educating Citizens: International Perspectives on Civic Values and School Choice*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

Dronkers, J. (2004). Do Public and Religious Schools Really Differ? Assessing the European Evidence. Pp. 287-312 in

Wolf, P.J. Macedo, S. (red.), *Educating Citizens: International Perspectives on Civic Values and School Choice*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

Don Weenink

Jennissen, R.
Macro-economic determinants of international migration in Europe

Dissertatie Rijksuniversiteit Groningen. Handelsuitgave: Dutch University Press, 2004, 206 pp. ISBN 90 3169 022 3

Roel Jennissen beoogt in zijn proefschrift de invloed van macro-economische determinanten op internationale migratie in Europa te meten en de bruikbaarheid van deze determinanten in migratieprojecties vast te stellen (bladzijde 4 en 203). Het onderzoek maakt deel uit van het onderzoeksprogramma 'Naar een scenariomodel voor economische determinanten van Europese bevolkingsdynamiek' dat werd gefinancierd door NWO. Het onderzoek is uitgevoerd op het NIDI.

Vanaf het eerste hoofdstuk is duidelijk dat de auteur zich heeft gezet aan een ambitieus project dat niet alleen de ontwikkeling en toetsing van een theoretisch model behelst, maar ook het bijeenrapen van gegevens over internationale migratie en bovendien de beoordeling van de resultaten voor hun toepassing in scenario's. Hoewel de opbouw van het boek duidelijk is, gaat het de lezer toch duizelen wanneer zo'n grote verscheidenheid van theorieën, migratietypen, lan-

den, variabelen en methoden over haar wordt uitgestort.

Naast een inleidend en concluderend hoofdstuk bevat het boek zes hoofdstukken. In hoofdstuk 3 wordt het theoretisch kader van het proefschrift uiteengezet. De effecten van economie, maatschappij, beleid en de banden tussen landen op internationale migratie worden geduid met behulp van acht (waarvan zes economische) theorieën. Uit dit raamwerk worden eveneens vier variabelen afgeleid die belangrijke determinanten kunnen zijn van internationale migratie, te weten verschillen in Bruto Binnenlands Product (BBP) per hoofd van de bevolking tussen landen, verschillen in werkloosheid tussen landen, de reeds aanwezige migrantenpopulatie in een land en het gemiddeld aantal jaren genoten onderwijs. Hypothesen worden in de latere hoofdstukken nader uitgewerkt en getoetst. *Waarom* er uitsluitend wordt gekeken naar effecten op macroniveau en naar economische determinanten wordt niet goed beargumenteerd. Bij de bespreking van de theorieën gaat de auteur daarnaast te veel voorbij aan het feit dat sommige ervan op microniveau zijn geformuleerd. Met deze theorieën kunnen verschijnselen op macroniveau weliswaar worden verklaard, maar niet voordat aandacht is besteed aan beide analyseniveaus. Dat na bespreking van de theorieën wordt geconcludeerd dat economische factoren een belangrijke rol spelen in internationale migratie mag bovendien geen verrassing heten.

De basis voor het empirisch deel van het proefschrift wordt gelegd in hoofdstuk 2 dat een historisch overzicht geeft van migratie in Europa. De verscheidenheid van migratietypen, herkomstlanden en landen van vestiging gecombineerd met een streven naar